

SYMBOLAE EUROPÆAE

POLITECHNIKA KOSZALIŃSKA

SYMBOLAE EUROPÆAE

STUDIA HUMANISTYCZNE
POLITECHNIKI KOSZALIŃSKIEJ

nr 9 (1:2016)

KOSZALIN 2016

ISSN 1896-8945

Rada Naukowa

Andrzej Chodubski (Gdańsk), Peter Garbe (Greifswald), Klaus Hammer (Berlin),
Marek Jabłonowski (Warszawa), Jacek Knopek (Toruń), Honorata Korpikiewicz
(Poznań), Zdzisław Kroplewski (Szczecin), Iwona Alechowicz-Skrzypek (Opole),
Wiesław Wysocki (Warszawa), Diana Etco (Kiszyniów), Natalia Danilkina
(Kaliningrad), Przemysław Żukiewicz (Wrocław).

Redaktor naczelny

Bolesław Andrzejewski

Zespół redakcyjny nr 9

Małgorzata Sikora-Gaca

Urszula Kosowska

Zbigniew Danielewicz

Izabela Dixon

Redaktor statystyczny

Urszula Kosowska

Przewodniczący Uczelnianej Rady Wydawniczej

Zbigniew Danielewicz

Projekt okładki

Agnieszka Bil

Skład, łamanie

Karolina Ziobro

© Copyright by Wydawnictwo Uczelniane Politechniki Koszalińskiej
Koszalin 2016

WYDAWNICTWO UCZELNIANE POLITECHNIKI KOSZALIŃSKIEJ
75-620 Koszalin, ul. Raławicka 15-17

Koszalin 2016, wyd. I, ark. wyd. 15,96, format B-5, nakład 100 egz.

Druk

Spis treści

HISTORIA I POLITYKA

PAUL McNAMARA

„A Tragedy of European Concern” – The conflict between Sean Lester, High Commissioner of the League of Nations and Danzig’s Nazi Senate, 1934-1937 7

KAROL OSSOWSKI

Dlaczego na przełomie XIII i XIV wieku doszło do upadku jarmarków szampańskich? 19

ZBIGNIEW POPLAWSKI

Plany polskiej interwencji militarnej w Gdańsku przed wybuchem drugiej wojny światowej 37

BEZPIECZEŃSTWO

MARCIN ADAMCZYK

W kierunku podważenia statusu państwa hegemonicznego: historia stosunków chińsko-amerykańskich do 2010 roku 47

PAWEŁ POKRZYWIŃSKI

Brygada Golani – izraelska „brygada numer 1” 61

CATALIN GHITA

Labour as Fear of Gratuity: A Cultural Reading of the Hidden Side of Employment Security 79

UNIA EUROPEJSKA I PRAWO

MARCIN KLEINOWSKI

Potencjalny wpływ nowych rozporządzeń odnoszących się do funduszy strukturalnych na realizację projektów współfinansowanych z EFS 89

TOMASZ HOFFMANN

Rola i zadania nowego instytucjonalizmu w badaniach nad integracją europejską 105

PROBLEMATYKA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA

MARIUSZ SURMA

Funkcjonowanie gospodarki morskiej na terenie regionu koszalińskiego. Zarys problemu 129

KRYSTYNA ŚWIDZIŃSKA

Kwestie ekologiczne a budowa farm wiatrowych 147

MARIUSZ MAZIARZ

Ethical requirements in the light of the constructivist methodology 161

URSZULA KOSOWSKA

Ewolucja polityki społecznej a jej definicje 177

FILOZOFIA, IDEE I RELIGIE**NADIA KINDRACHUK**

The Ukrainian Greek Catholic Church as a consolidating factor in the struggle for the Ukrainian national-religious rights: 60-70-ies of the XXth century .. 195

ROBERT KOLASA

Relacje między władzą a Kościołem katolickim w Pile w latach 1956-1972 205

ZBIGNIEW DANIELEWICZ

Elusiveness of safety in the Age of Anxiety. Is it worth pursuing? 225

MARIANNA RESSEL

Wybrane aspekty życia religijnego żydowskiego Krakowa w latach 1900-1939 235

ARTYKUŁY RECENZYJNE I RECENZJE**WALDEMAR HANDKE**

A więc wojna ... Wokół pracy Zygmunta Boradyna „Niemen rzeka niezgody. Polsko-sowiecka wojna partyzancka na Nowogródczyźnie 1943-1944” 247

PAWEŁ PRZYBYTEK

Analiza filmu Gilda z punktu widzenia teorii feministycznej 259

BARBARA SZYMCZAK-MACIEJCZYK

Jaka (naprawdę) jest starość? – recenzja książki „Obraz starości w prozie Marii Kuncewiczowej” Ilony Gołębiowskiej 271

W kierunku podważenia statusu państwa hegemonicznego: historia stosunków chińsko- amerykańskich do 2010 roku

ChRL jednym z najszybciej rozwijających się gospodarczo i militarnie państw w regionie Azji i Pacyfiku², a rosnący potencjał skłania chińskich decydentów do zmiany dotychczasowego sposobu myślenia o państwie i nakreślonej przez Denga Xiaopinga polityki wewnętrznej i zagranicznej skupionej wyłącznie na kwestiach ekonomicznych. Silna gospodarka staje się nie tylko wizytówką Chin za granicą, ale przed wszystkim zapleczem dla rozwoju potencjału militarnego i wzrostu znaczenia na arenie międzynarodowej. Inwestycje, kredyty oraz pomoc gospodarcza pozwalają zjednać sobie przychylną wielu krajów Afryki³, Ameryki Południowej⁴, Azji Środkowej⁵ oraz Europy Środkowej i Wschodniej⁶.

¹ mgr Marcin Adamczyk – Uniwersytet Wrocławski.

² Zob. M. Adamczyk, *Porównanie zmiany potencjału militarnego Chin na tle Rosji, Indii, Stanów Zjednoczonych oraz Japonii w okresie od 1989 do 2013 roku*, [w:] *Aspekty bezpieczeństwa w życiu publicznym*, red. D. Magierek, M. Pogonowski, Koszalin 2015, s. 123-140.

³ Zob. Ł. Firmanty, *Afryka we współczesnej polityce Chińskiej Republiki Ludowej*, Toruń 2013, *passim*; D. Kopiński, *Ekspansja gospodarcza Chin w Afryce – szansa na rozwój czy początek neokolonizacji?*, [w:] *Afryka na progu XXI wieku* Polityka. Kwestie społeczne i gospodarcze, red. D. Kopiński, A. Żukowski, s. 221-233.

⁴ Zob. B. Liberska, *System powiązań Ameryki Łacińskiej z Indiami i Chinami we współczesnej gospodarce światowej*, „International Journal of Management and Economics” 2008, nr 23, s. 66-83; M. Mencil, *Strategia Chin wobec państw Ameryki Łacińskiej*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2013, nr 10, s. 302-327.

⁵ Zob. A. Jarosiewicz, K. Strachota, *Chiny a Azja Centralna. Dorobek dwudziestolecia*, „Prace OSW” 2013, nr 45, *passim*; M. Musioł, *Kompleks bezpieczeństwa w regionie Azji Środkowej po 1991 roku*, Warszawa 2015, s. 185-189.

⁶ Zob. T. Iwański, *Ukraine, Belarus and Moldova and the Chinese economic expansion in Eastern Europe*, „OSW Commentary” 2012, nr 79; R. Rousseau, *China's Growing Economic Presence in Ukraine and Belarus*, „Strategic Analysis” 2012, nr 1 (36), s. 18-22; M. Kaczmarek, J. Jakóbski, *Chiny – Europa Środkowo-Wschodnia: „16+1” widziane z Pekinu*, „Komentarze OSW” 2015, nr 166; K. Andrijauskas, *China's Economic Penetration into Post-Soviet Central Asia and Eastern Europe*, „Lithuanian Foreign Policy Review” 2013, nr 30, s. 113-131.

Rosnący potencjał wojskowy i zdolność operowania z dala od portów macierzystych pozwoli Chinom wziąć na swoje barki część odpowiedzialności za utrzymanie bezpieczeństwa światowego. Okręty marynarki wojennej Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej biorą udział m. in. w operacji wymierzonej w piratów morskich na wodach Zatoki Adeńskiej⁷. Jednocześnie jak pisze Robert Kagan, Chińczycy współdzielą z Rosjanami przekonanie o istnieniu spisku Zachodu wymierzone w nich i wynikające zeń przeświadczenie o tym, że mogą być silnym państwem, tylko będąc niezależnymi⁸. Decydenci chińscy jednocześnie wkładają wiele wysiłku w budowę wizerunku ChRL jako silnego, ale również odpowiedzialnego członka społeczności międzynarodowej. Państwa afrykańskie, południowoamerykańskie czy nawet europejskie od lat przejawiają rosnące zainteresowanie współpracą gospodarczą z Chinami. Państwo Środka pod przywództwem Xi Jinpinga zaangażowało się w jeden z największych projektów polityczno-ekonomicznych ostatnich kilku dekad – stworzenie *Nowego Szlaku Jedwabnego*. Projekt ma przynieść nie tylko korzyści ekonomiczne, ale również wizerunkowe (będąc narzędziem chińskiego „soft power”) oraz polityczne w postaci zmniejszenia wpływów USA w Azji Środkowej i Europie. Wnikliwie działaniom Pekinu przyglądają się decydenci w Waszyngtonie. Ocean Spokojny od XIX wieku postrzegany jest przez nich jako obszar tzw. „nowego pogranicza”, a na początku XX wieku prezydent T. Roosevelt mówił już publicznie o dominacji na Pacyfiku jako celu amerykańskiej polityki⁹. W działaniach Pekinu daje się zauważyć dążenie do podważenia hegemonii amerykańskiej (symptomy są dość oczywiste: projekt NSJ, ekspansja gospodarcza i polityczna na praktycznie wszystkich kontynentach, rozbudowa potencjału militarnego czy asertywna postawa względem wysp na Morzu Południowochińskim). W kontekście niedawnych wydarzeń związanych ze spornymi wyspami kwestia wpływów na Pacyfiku nabiera po raz kolejny aktualności w mediach i opracowania naukowych. Niniejszy artykuł ma być uporządkowaniem dotychczasowej wiedzy na temat relacji obu krajów od lat 70. ubiegłego wieku do 2010 roku, co pozwoli czytelnikowi lepiej zrozumieć stan dzisiejszych relacji. Hipotezą autora jest stwierdzenie, iż stosunki chińsko-amerykańskie są ciągłą sinusoidą – kryzysy przeplatają się z okresami dobrych relacji; brak jest wyraźnego trendu, jaki można zauważyć np. w relacjach chińsko-rosyjskich po roku 1992. Z racji ograniczeń właściwych dla artykułów naukowych będzie to podsumowanie najważniejszych wydarzeń blisko czterdziestu lat wzajemnych rela-

⁷ L. Zalesiński, *Chińskie okręty pierwszy raz w Polsce*: www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/17239?t=Chinskie-okrety-pierwszy-raz-w-Polsce, [dostęp: 30.12.2015].

⁸ R. Kagan, *Powrót historii i koniec marzeń*, Poznań 2009, s. s. 31-42.

⁹ E. Halizak, *Zmiana układu sił USA – Chiny a transformacja porządku międzynarodowego*, „Żurawia Papers”, Zeszyt 7, s. 19.

cji. Autor w tym celu skorzystał z prac Edwarda Haliżaka jako eksperta i autora wielu prac nt. obszaru Azji i Pacyfiku oraz publikacji innych autorów i źródeł internetowych.

U zaranja stosunków chińsko-amerykańskich

Inauguracją wzajemnych relacji między komunistycznymi Chinami, a Stanami Zjednoczonymi była tajna wizyta w Pekinie Henry'ego Kissingera (sekretarza stanu w gabinecie prezydenta Nixona) w lipcu 1971 roku¹⁰. Fakt ten odbił się szerokim echem na świecie. W trakcie pobytu sekretarza Kissingera w Chinach udało się zainicjować dwustronne negocjacje, ukoronowane przybyciem do Państwa Środka prezydenta USA Richarda Nixona w roku następnym. Wraz z zakończeniem pierwszej wizyty przywódcy Ameryki, 28 lutego 1972, wydany został określający wzajemne stosunki „Komunikat Szanghajski”¹¹. W jego treści zwrócono uwagę, iż mimo istniejących różnic między systemami gospodarczymi i politycznymi Chin i Stanów Zjednoczonych „(...) stosunki powinny być prowadzone na zasadach poszanowania dla suwerenności i integralności terytorialnej wszystkich państw, nieagresji przeciw innym państwom, nieingerencji w sprawy wewnętrzne innych państw, równości i wzajemnych korzyści oraz pokojowego współistnienia; spory międzynarodowe powinny być rozstrzygane na tej podstawie, bez uciekania się do użycia bądź groźby użycia siły”. Strony przedstawiły swoje rozbieżne stanowiska w kluczowych obszarach tj. wojny w Wietnamie i amerykańskiej obecności na Tajwanie. Komunistyczne Chiny wyraziły swoje poparcie dla siedmiopunktowej propozycji pokojowej przedstawionej przez Wietnam Północny, natomiast USA optowały za ośmiopunktową propozycją Republiki Wietnamskiej. W kwestii Tajwanu ChRL podkreśliła, iż jest on główną przeszkodą na drodze do dobrych stosunków między mocarstwami, Stany zaś zaprezentowały daleko idące deklarując, iż przyjmują do wiadomości, że Chińczycy, zarówno ci mieszkający na kontynencie, jak i na wyspie, uważają, iż są tylko jedne Chiny i Tajwan jest ich integralną częścią. Jednocześnie kwestia pokojowego zjednoczenia powinna zostać rozwiązana przez samych Chińczyków. Ponadto Amerykanie oświadczyli, iż ich celem jest zupełne zlikwidowanie obecności militarnej na wyspie, do czego dochodzić zamierzają stopniowo wraz ze spadkiem napięcia w regionie. Miało to zachęcić chińskich decydentów do wsparcia wysiłków USA w zakończeniu konfliktu wietnamskiego, oferując im likwidację amerykańskich instalacji militarnych na

¹⁰ E. Haliżak, *Stosunki amerykańsko-chińskie. Partnerzy czy rywale w XXI wieku?*, „Azja-Pacyfik” 2001, nr 4, s. 37.

¹¹ M. Gawron, *Stosunki chińsko-amerykańskie*, [w:] *Chiny w stosunkach międzynarodowych*, red. K. Iwańczuk, A. Ziętek, Lublin 2003 s. 118; E. Haliżak, *Stosunki międzynarodowe w regionie Azji i Pacyfiku*, Warszawa 1999, s. 136.

Tajwanie. W końcowej części „Komunikatu Szanghajskiego” obie strony wspólnie wyraziły pragnienie budowania wzajemnego zrozumienia oraz nawiązania i rozwoju kontaktów bilateralnych w dziedzinie nauki, sportu, kultury czy handlu¹².

„Wspólny Komunikat chińsko-amerykański” był niewątpliwie symbolicznym początkiem relacji między USA, a ChRL. Natomiast oficjalne nawiązanie stosunków dyplomatycznych nastąpiło sześć lat później, 16 grudnia 1978 roku, wraz z ogłoszeniem „Wspólnego komunikatu o nawiązaniu stosunków dyplomatycznych pomiędzy Chińską Republiką Ludową i Stanami Zjednoczonymi”¹³. Stany Zjednoczone ponownie uznały zasadę „jednych Chin”, a także oświadczyły, iż zerwą stosunki dyplomatyczne z Republiką Chińską, przy jednoczesnym zachowaniu stosunków kulturalnych i gospodarczych. Obydwie strony wyrzekły się także dążenia do hegemonii na kontynencie azjatyckim¹⁴. Oficjalna wymiana ambasadorów miała miejsce 1 stycznia 1979 roku, zaś od 28 stycznia do 6 lutego z wizytą w Ameryce przebywał faktyczny przywódca Komunistycznych Chin Deng Xiaoping. W jej trakcie podpisano dwustronne umowy o współpracy naukowo-technicznej, kulturalnej oraz porozumienie konsularne¹⁵.

Lata osiemdziesiąte i dziewięćdziesiąte w relacjach dwustronnych

W sierpniu 1982 roku Ronald Reagan wraz z Dengiem Xiaopingiem wydali „Wspólny Komunikat”, znany też jako „Komunikat z 17 sierpnia”¹⁶, poruszający najważniejsze kwestie we wzajemnych relacjach, m.in. sprzedaży broni Tajwanowi, z której Stany Zjednoczone zadeklarowały się wycofać (jednakże bez podania konkretnych terminów)¹⁷. Równocześnie USA stanęły twardo na stanowisku, iż do zjednoczenia Chin może dojść jedynie na drodze pokojowej. Usztywnienie stanowiska amerykańskiej administracji wynikało z faktu, iż wcześniejsze porozumienia zawierane były w sytuacji mocnego osłabienia państwa w związku z przedłużającą się wojną w Wietnamie. Pod rządami Nixona,

¹² H. Kissinger, *Dyplomacja*, Warszawa 2002, s. 801-802; M. Gawron, *Stosunki chińsko-amerykańskie...* dz. cyt., s. 188; E. Halizak, *Zmiana układu sił USA-Chiny...* dz. cyt., s. 150.

¹³ Portal internetowy „Stosunki Międzynarodowe”, *Komunikat szanghajski*: www.stosunkimiedzynarodowe.info/haslo,komunikat_szanghajski, [dostęp: 18.09.2014].

¹⁴ M. Gawron, *Stosunki chińsko...* dz.cyt., s. 124.

¹⁵ Tamże s. 119; E. Halizak, *Zmiana układu sił USA-Chiny...* dz. cyt., s. 150; E. Halizak, *Stosunki międzynarodowe...* dz. cyt., s. 136.

¹⁶ Chińskie Radio Międzynarodowe, *Stosunki z USA...* dz.cyt.

¹⁷ M. Gawron, *Stosunki chińsko...* dz.cyt., s. 119.

Forda czy Cartera USA występowały wobec komunistycznych Chin z pozycji petenta zarówno w kwestii konfliktu w Indochinach, jak i roli ChRL w trwającej *Zimnej Wojnie*. Na początku dekady lat osiemdziesiątych sytuacja była zgoła odmienna. Stany Zjednoczone przeżywały okres dynamicznego wzrostu gospodarczego, siły zbrojne były rozbudowywane i modernizowane, rosła pozycja USA na arenie międzynarodowej. ZSRR uwikłany w wojnę w Afganistanie, borykający się ze słabością etatystycznego systemu gospodarczego czy wreszcie ze spadkiem cen surowców energetycznych, chylił się ku upadkowi¹⁸. Stąd malejące znaczenie Chin w roli przeciwwagi dla Związku Radzieckiego.

Lata 1984-85, to czas wzajemnych wizyt przywódców obu krajów. Zapoczątkował go premier ChRL Zhao Ziyang goszczący w styczniu 1984 roku w Waszyngtonie. Trzy miesiące później zaś prezydent Ronald Reagan wybrał się w oficjalną podróż do Chin. W jej trakcie podpisane zostały kolejne umowy w dziedzinie rozwoju energetyki jądrowej oraz współpracy naukowo-technicznej. Pominęto jednocześnie zupełnie kwestie Tajwanu i ZSRR¹⁹. W lipcu 1985 roku do Stanów Zjednoczonych przybył, po raz pierwszy w historii, przewodniczący Chińskiej Republiki Ludowej Li Xiannian²⁰. Stosunki między USA i Chinami rozwijały się prężnie we wszystkich obszarach i osiągnęły szczyt sinusoidy. Do załamania doszło po masakrze na Placu Tien'anmen. Stany Zjednoczone oskarżyły Chiny o łamanie praw człowieka i nałożyły embargo na peregrynację doń zaawansowanej technologii. Równocześnie prezydent George Bush obawiając się, iż chińscy przywódcy po krwawej pacyfikacji niepokojów wewnętrznych mogą chcieć w kwestii Tajwanu również zastosować wariant siłowy rozkazał przemieścić część VII Floty US Navy na Tajwan oraz zapewnił Republice Chińskiej dostawę 150 samolotów wielozadaniowych F-16²¹. Stanowcza reakcja amerykańskiej administracji zmusiła pekińskich decydentów do sformułowania nowej polityki wobec Tajpej określanej mianem „pokojowego zjednoczenia”. W myśl tej koncepcji Tajwan miał zachować swój odmienny system społeczny i gospodarczy, pod warunkiem uznania zwierzchnictwa Chińskiej Republiki Ludowej²².

Koncyliacyjna postawa Chin oraz zmiana na fotelu prezydenckim w USA zaowocowały nowym otwarciem w stosunkach transpacyficznych. Wkrótce po objęciu stanowiska Bill Clinton spotkał się z Przewodniczącym Chińskiej Republiki Ludowej Jiang Zeminem na szczycie państw APEC w listopadzie 1993

¹⁸ Tamże s. 124.

¹⁹ Tamże s. 119.

²⁰ Chińskie Radio Międzynarodowe, *Stosunki z USA...* dz.cyt.

²¹ M. Gawron, *Stosunki chińsko...* dz.cyt., s. 120.

²² Tamże s. 124.

roku. W trakcie rozmowy obaj przywódcy poruszyli kwestię stanu wzajemnych relacji oraz ich przyszłości w ciągu najbliższych lat. Owocem spotkania było m. in. przyznanie rok później Chinom klauzuli najwyższego uprzywilejowania oraz przybycie z wizytą do Stanów Zjednoczonych przewodniczącego Jiang Zemina w 1997 roku. W trakcie pobytu przywódcy ChRL w Ameryce ogłoszono „Wspólne Chińsko-Amerykańskie Oświadczenie” w którym ogłoszono, iż wzajemne relacje opierają się na trzech dotychczasowych „komunikatach” oraz potwierdzono doktrynę „jednych Chin”, jednocześnie USA zadeklarowało zaprzestanie dostaw broni dla Tajwanu²³.

W czerwcu roku 1998 z rewizytą w Chińskiej Republice Ludowej przebywał prezydent Bill Clinton. Debatowano podczas niej na temat dalszego zacieśnienia relacji między mocarstwami oraz budowy strategicznego partnerstwa w nadchodzącym wieku. Omawiano również szczegółowo kwestie bezpieczeństwa oraz wzajemnych relacji gospodarczych²⁴. Uwieńczeniem procesu odbudowy dobrych relacji z ChRL było ogłoszenie przez prezydenta Clintona doktryny „trzech nie”, czyli „nie” dla dwóch państw chińskich, „nie” dla niepodległości Tajwanu i wreszcie „nie” dla członkostwa Republiki Chińskiej w organizacjach międzynarodowych²⁵. Równocześnie powtórzona została wcześniejsza deklaracja o zaprzestaniu wspierania Tajpej kolejnymi dostawami nowego uzbrojenia. Bezspornie chińska dyplomacja mogła uznać to za spory sukces. W Nowy Rok obaj przywódcy wystosowali jubileuszowe depesze z okazji dwudziestolecia nawiązania oficjalnych stosunków²⁶. Rok rocznicowy przyniósł dwa ważne wydarzenia, które miały wydatny wpływ na odwrócenie dynamiki dotychczasowego procesu. W trakcie interwencji NATO w Jugosławii, 7 maja 1999 roku doszło do omyłkowego zbombardowania chińskiej ambasady przez samoloty amerykańskie. W wyniku tej fatalnej pomyłki zginęło trzech oraz rannych zostało przeszło dwudziestu dziennikarzy i pracowników placówki²⁷. We wzajemnych relacjach pojawiły się silne napięcia, których nie omieszkano wykorzystać Tajpej. 9 lipca 1999 roku prezydent Tajwanu Lee Teng określił stosunki między ChRL, a Republiką Chińską mianem stosunków między dwoma państwami²⁸. Incydent ze zbombardowaniem chińskiej placówki dyplomatycznej miał też wymowne konsekwencje w postaci umieszczenia po raz pierwszy od momentu, gdy Chiny zaczęły publikować tego typu dokumenty,

²³ Tamże s. 120; E. Haliżak, *Stosunki międzynarodowe...* dz. cyt., s. 148.

²⁴ Chińskie Radio Międzynarodowe, *Stosunki z USA...* dz.cyt.

²⁵ M. Gawron, *Stosunki chińsko...* dz.cyt., s. 124.

²⁶ Chińskie Radio Międzynarodowe, *Stosunki z USA...* dz.cyt.

²⁷ Tamże.

²⁸ M. Gawron, *Stosunki chińsko...* dz.cyt., s. 124.

w *Białej Księdze Bezpieczeństwa* z 2000 roku Stanów Zjednoczonych jako zagrożenia dla bezpieczeństwa ChRL²⁹.

Chiny i USA na początku XXI wieku

W 2001 roku czterdziestym trzecim prezydentem Stanów Zjednoczonych został George Walker Bush, który na stanowisko sekretarza stanu desygnował czterogwiazdkowego generała Armii Stanów Zjednoczonych Colina Powella, a na stanowisko sekretarza obrony Donalda Rumsfelda. Prezydent Bush zapowiedział kontynuację polityki jego dwóch republikańskich poprzedników, Ronalda Reagana i George'a Busha seniora. Było to jasnym sygnałem, iż Ameryka powraca do polityki międzynarodowej prowadzonej w duchu realizmu.

Jeszcze w styczniu 2001 roku sekretarz stanu Colin Powell zaakceptował złożoną przez rząd Australii propozycję stworzenia swoistego „Mini NATO”, struktury bezpieczeństwa zbiorowego w rejonie Azji i Pacyfiku, w skład której wejść miały USA, Australia, Japonia i Korea Południowa. Chińscy decydenci wyrazili swoje głębokie niezadowolenie z pominięcia Chińskiej Republiki Ludowej i wskazywali, że sojusz jest wymierzony właśnie w komunistyczne Chiny³⁰. Wkrótce po objęciu fotela prezydenckiego George Bush zmierzyć musiał się z kolejnymi poważnymi napięciami w stosunkach amerykańsko-chińskich. Oto 1 kwietnia 2001 roku dochodzi do tzw. incydentu hajnanskiego, czyli zderzenia amerykańskiego samolotu zwiadowczego EP-3 z chińskim myśliwcem Shenyang J-8 u wybrzeży ChRL. Zdaniem strony amerykańskiej samolot rozpoznawczy przebywał w międzynarodowej przestrzeni powietrznej, natomiast strona chińska utrzymywała, iż wtargnął on w jej przestrzeń powietrzną. W efekcie zderzenia chiński myśliwiec spadł do Morza Południowochińskiego, a pilot został uznany za zaginionego. Natomiast EP-3 amerykańskich sił powietrznych z powodu odniesionych uszkodzeń musiał awaryjnie lądować na terytorium Chin. Kapitan zdecydował się wylądować pomimo braku zgody na chińskim lotnisku wojskowym, gdzie wraz z liczącą 24 osoby załogą maszyna rozpoznawcza została aresztowana³¹. Przetrzymywaną we względnie dobrych warunkach załogę zwolniono po dwunastu dniach, natomiast samolot zwrócono dopiero w czerwcu 2001 roku. Wypadek, jak i postępowanie chińskich władz po zderzeniu samolotów miały decydujący wpływ na zmianę azjatyckiej polityki prezydenta George'a Busha i obranie kursu na zbliżenie z Tajwanem. Zwięk-

²⁹ E. Haliżak, *Polityka i strategia Chin w kształtowaniu międzynarodowego bezpieczeństwa*, „Żurawia Papers”, Zeszyt 10, s. 89.

³⁰ M. Gawron, *Stosunki chińsko...* dz.cyt., s. 125.

³¹ Tamże; Chińskie Radio Międzynarodowe, *Stosunki z USA...* dz.cyt.

sowano dostawę broni na wyspę twardo podkreślając zgodę na jedynie pokojową integrację z Chinami kontynentalnymi³².

Pomimo, iż przyszły prezydent przed wyborami w 2001 roku głosił hasła o „strategicznej konkurencji” z komunistycznymi Chinami, to jednak zamach z 11 września 2001 roku zmienił politykę USA wobec Dalekiego Wschodu. Ameryka deklarując rozpoczęcie globalnej „wojny z terroryzmem” zmuszona była do szybkiej poprawy stosunków z Chinami, które George Bush uznał za niezbędnego partnera w nadchodzącej konfrontacji ze światowym terroryzmem³³. Na szczycie państw APEC w Szanghaju doszło 19 października do pierwszego spotkania prezydentów Busha i Jiang Zemina. Trzy miesiące po zamachach w Nowym Jorku i Waszyngtonie ChRL stała się członkiem WTO, a 27 grudnia Prezydent Bush zgodnie z ustawą HR 4444 przyznał Chinom klauzulę najwyższego uprzywilejowania. Z końcem lutego wizytą w Państwie Środka przebywał prezydent George Bush. Zbiegła się ona w czasie z trzydziestolecie pierwszej podróży Nixona do komunistycznych Chin. Dwa miesiące później, na przełomie kwietnia i maja, do USA przybył wiceprzewodniczący i następca Jiang Zemina na fotelu przywódcy ChRL Hu Jintao³⁴. Jednocześnie tajwańska administracja usilnie próbowała zahamować proces reorientacji polityki amerykańskiej. Prezydent Republiki Chińskiej Chen Shui-bian z początkiem sierpnia 2002 roku posunął się nawet do wydania oświadczenia o „dwóch państwach chińskich znajdujących się po obu stronach Cieśniny Tajwańskiej”³⁵. Jednakże już we wrześniu amerykańska administracja Pekinu wpisała Islamski Ruch Wschodniego Turkiestanu, separatystyczne ugrupowanie działające w Sinkiangu, na listę organizacji terrorystycznych³⁶.

Kolejnym przyczynkiem do zbliżenia między Pekinem, a Waszyngtonem okazały się jądrowe aspiracje Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej. Korea Północna pod naciskiem USA przyznała się do wzbogacania uranu na potrzeby militarne oraz do uruchomienia w grudniu 2002 roku reaktora w Yongbyon. W efekcie w kwietniu 2003 roku w stolicy Chin odbyły się negocjacje między przedstawicielami USA, Korei Północnej i ChRL. W sierpniu doszło do pierwszej rundy negocjacji sześciostronnych, do których dołączyła

³² M. Gawron, *Stosunki chińsko...* dz.cyt., s. 125.

³³ Portal internetowy „Stosunki Międzynarodowe”, *Stosunki dwustronne Chiny-USA*: www.stosunkimiedzynarodowe.info/kraj,Chiny,stosunki_dwustronne,USA, [dostęp: 19.06.2014].

³⁴ Tamże.

³⁵ M. Gawron, *Stosunki chińsko...* dz.cyt., s. 124.

³⁶ Portal internetowy „Stosunki Międzynarodowe”, *Stosunki dwustronne Chiny-USA...* dz.cyt.

Japonia, Rosja i drugie z państw koreańskich. W międzyczasie doszło do pierwszego spotkania Hu Jintao w roli nowego przewodniczącego komunistycznych Chin z prezydentem USA na szczycie państw G-8 w Evian we Francji. W grudniu tego samego roku podczas wizyty w Waszyngtonie chiński premier Wen Jiabao uzyskał od George'a Busha zapewnienie, iż Ameryka nie akceptuje zmiany status quo w Cieśninie Tajwańskiej.

Po tym jak Condoleezza Rice w styczniu 2005 roku zastąpiła Collina Powella na stanowisku sekretarza stanu, w ciągu dwóch miesięcy odbyła ona swoją pierwszą oficjalną podróż do Państwa Środka. W sierpniu zastępca sekretarz Rice, Robert Zoellick odwiedził Chiny, by wziąć udział w oficjalnym otwarciu dialogu strategicznego między krajami. Zoellick 21 września 2005 roku wygłosił oświadczenie w którym przedstawił amerykańską wizję ewolucji Chin kontynentalnych w kierunku państwa będącego ważnym i godnym zaufania członkiem międzynarodowej społeczności. Między 19 a 21 listopada z wizytą do Chin udał się prezydent USA, a w kwietniu następnego roku po raz pierwszy do Ameryki przybył w roli przewodniczącego KPCh Hu Jintao. We wzajemnych stosunkach kolejne dwa lata kadencji George'a Busha Juniora upłynęły pod znakiem dialogu strategicznego.

Ukoronowaniem rozwoju transpacyficznych relacji była symboliczna wizyta prezydenta Busha w Pekinie z okazji rozpoczęcia Igrzysk Olimpijskich i udział w ceremonii otwarcia zawodów. Wielu światowych przywódców w odpowiedzi na sytuację w Tybecie i brak poszanowania praw człowieka otwarcie zdecydowało się na bojkot ceremonii otwarcia³⁷. Gospodarz Białego Domu oświadczył, że krytykę chińskiej polityki ograniczy jedynie do prywatnych rozmów z przewodniczącym ChRL. Prezydent Stanów Zjednoczonych wziął także udział w otwarciu nowego, wybudowanego kosztem prawie pół miliarda dolarów budynku ambasady USA w Pekinie. Określił go jako „odzwierciedlenie trwałych fundamentów na których zbudowane są stosunki między obydwoma krajami”³⁸. W kontekście ugodowej postawy prezydenta zdziwienie budzić mogło poinformowanie Kongresu w październiku 2008 roku o sprzedaży Tajwanowi systemów rakietowych *Patriot* oraz śmigłowców szturmowych AH-64 *Apache*. Transakcja ta doprowadziła do zamrożenia wzajemnych stosunków wojskowych i dialogu strategicznego z Chinami.

³⁷ Portal internetowy „Stosunki Międzynarodowe”, *Perspektywy bojkotu Igrzysk Olimpijskich w Pekinie*: www.stosunkimiedzynarodowe.info/artukul,93,Perspektywy_bojkotu_Igrzysk_Olimpijskich_w_Pekinie_-_q_and_a.html, [dostęp: 11.07.2013].

³⁸ Portal internetowy „Stosunki Międzynarodowe”, *Stosunki dwustronne Chiny-USA...* dz.cyt.

W styczniu 2008 roku nowym prezydentem Stanów Zjednoczonych został Barack Obama. Przywrócił on kurs na zbliżenie z ChRL. W lutym 2009 roku doszło do wizyty sekretarza stanu Hillary Clinton w Pekinie, a w listopadzie prezydenta Obamy³⁹. Gospodarz Białego Domu dzień wcześniej w trakcie przemówienia w Tokio stwierdził, iż „USA odnoszą się pozytywnie do zwiększenia roli Chin na świecie”⁴⁰. Jednocześnie po wizycie sekretarza Clinton w Pekinie przywrócono kontakty wojskowe, a po spotkaniu prezydentów ChRL i USA w Londynie 1 kwietnia postanowiono wznowić także dialog strategiczny. Pierwsza runda dialogu odbyła się w ostatnich dniach lipca w Waszyngtonie.

W końcu 2009 roku prezydent USA wprowadził cła na niektóre importowane z ChRL produkty, co naraziło go na krytykę ze strony Pekinu i oskarżenia o protekcyjnizm gospodarczy. W styczniu 2010 roku Barack Obama ogłosił sprzedaż kolejnych systemów rakietowych *Patriot* i śmigłowców UH-60 *Black Hawk* Republice Chińskiej na Tajwanie, co i tym razem spotkało się z ostrą reakcją Pekinu w postaci zawieszenia stosunków wojskowych ze Stanami Zjednoczonymi oraz sankcji wobec amerykańskich firm obsługujących transakcję. Znaczące pogorszenie wzajemnych relacji zmusiło decydentów po obu stronach Oceanu Spokojnego do przedsięwzięcia odpowiednich kroków. Odłożono prezentację wymaganego przez Kongres i niekorzystnego dla Chin raportu nt. manipulacji walutowych. Prezydent Hu Jintao zrewanżował się biorąc udział w zorganizowanym przez Barracka Obamę szczycie poświęconym bezpieczeństwu jądrowemu na świecie. Obaj prezydenci uzgodnili chińskie wsparcie dla wprowadzenia sankcji wobec Iranu. W efekcie wprowadzono je na podstawie decyzji Rady Bezpieczeństwa ONZ 9 czerwca 2010 roku. W maju natomiast w kolejnej rundzie dialogu strategicznego w Pekinie udział wzięli amerykańscy sekretarze stanu i skarbu, a 29 września wznowiono stosunki wojskowe z ChRL.

Podsumowanie

Relacje amerykańsko-chińskie to bezsprzecznie swoiste pasmo nierozwiązanych konfliktów. Sytuacja ta przypomina sinusoidę. Gdy napięcie w relacjach opada, to pojawiający się nagle kryzys niweczy dotychczasowe wysiłki. Edward Haliżak stawia tezę, iż „(...) Stany Zjednoczone są dla Chin najważniejszym partnerem i wyzwaniem zarazem.”⁴¹. W obszarze relacji politycznych kwestią

³⁹ M. Kostrzewa, *Strategic Reassurance – nowa koncepcja czy słabość polityki USA wobec Chin?*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace”, 2011, nr 1, s. 85-86.

⁴⁰ Portal internetowy „Stosunki Międzynarodowe”, *Stosunki dwustronne Chiny-USA...* dz.cyt.

⁴¹ E. Haliżak, *Polityka i strategia Chin...* dz.cyt. s. 88.

priorytetową dla Chin jest stosunek Stanów Zjednoczonych wobec Tajwanu. ChRL traktuje wyspę jako zbuntowaną prowincję, a USA nie mogą się wyrzec wspierania jej niepodległości. Republika Chińska jest państwem demokratycznym, co w obliczu powszechnie manifestowanego wsparcia dla wszelkich tego rodzaju ustrojów na świecie, zmusza Amerykę do utrzymania swojej polityki. Równocześnie należy pamiętać, że Tajwan ze strategicznego punktu widzenia jest dla USA tym, czym miała być Kuba dla ZSRR – „niezatapialnym lotniskowcem”. Trzecim i zarazem najważniejszym powodem dla którego Stany nie mogą i nie zrezygnują ze wspierania rządu tajwańskiego jest współczesna odwołana zimnowojennej „teorii domina”. Jeżeli którykolwiek z sojuszników Ameryki nie spotkałby się z wystarczającym wsparciem w przypadku zagrożenia jego bezpieczeństwa, to mogłoby to doprowadzić do upadku systemu sojuszy USA na świecie. Należy również pamiętać o tym, że Waszyngton mając świadomość prestiżowego znaczenia Formozy dla Chin wykorzystuje kwestię niepodległości wyspy instrumentalnie. W sytuacji w której celem bieżącej polityki amerykańskiej jest eskalacja aktualnego kryzysu w stosunkach amerykańsko-chińskich, Stany wzmacniają potencjał obronny wyspy, odnosząc wymierne korzyści ze sprzedaży broni. Gdy zachodzi potrzeba ocieplenia stosunków dwustronnych, to administracja waszyngtońska nie waha się używać retoryki o pokojowym zjednoczeniu Chin i Tajwanu, co ma być ukłonem w stronę Pekinu. Jednocześnie podobną postawę prezentują decydenci chińscy w kwestii prestiżowej dla Waszyngtonu sprawie praw człowieka. ChRL mimo nacisków ze strony USA zasadniczo nie modyfikuje swojej polityki wewnętrznej, lecz zarazem pozwala sobie na incydentalne gesty, jak np. uwolnienie z więzienia znanego opozycjonisty.

Towards undermine the status of the hegemonic state: the Review of Chinese-American Relations until 2010

Streszczenie

Kraje położone w rejonie Azji i Pacyfiku przejawiają wobec ChRL swoistą postawę dychotomiczną. Będąc otwartymi na szeroką współpracę gospodarczą, jednocześnie wyrażają co raz większe obawy względem ekspansji politycznej i wojskowej Chin. Z oczywistych względów wnikliwie działaniom Pekinu przyglądają się decydenci w Waszyngtonie. Ocean Spo-

Abstract

The countries of the Asia-Pacific region take a rather ambiguous stance towards the People's Republic of China and while being open for an extensive economic cooperation, simultaneously express an increasing concern about Chinese political and military expansion. The decision-makers in Washington, for obvious reasons, are carefully scrutinizing Beijing's

kojny był od zawsze postrzegany przez nich jako obszar wyłącznych wpływów amerykańskich. Stany Zjednoczone siłą rzeczy muszą się obawiać rosnącej chińskiej siły, gdyż Pekin posiada niezbędne środki, aby zakwestionować hegemoniczną pozycję Ameryki. Stąd stosunki między jedynym na świecie supermocarstwem i potencjalnym pretendentem są pasmem ciągłych konfliktów interesów w wielu obszarach. Niniejsza praca ma podsumować blisko 40 lat wzajemnych relacji, od czasów prezydenta Nixona, aż do początków kadencji prezydenta Obamy. Pozwoli to zrozumieć bieżącą sytuację w regionie Azji i Pacyfiku oraz wysnuć przypuszczenia co rozwoju sytuacji w przyszłości.

actions. The Pacific has always been considered by them as an exclusive sphere of influence and since Beijing has come to be in a position to challenge their hegemony in this region, the US have to treat growing Chinese strength with caution. As a result, the relations between the world's leading superpower and its competitor are a series of conflicts of interests in various territories/zones. The aim of this article is to review the last 40 years of China US relations, since Nixon until the beginning of Obama's tenure. This will allow to get a better grasp of the ongoing situation in the Asia-Pacific region and anticipate the further possible course of events.

Słowa kluczowe

Chiny, Stany Zjednoczone, rywalizacja, stosunki, hegemonia

Key words

China, the United States, rivalry, relationships, hegemony

Bibliografia

Adamczyk M., *Porównanie zmiany potencjału militarnego Chin na tle Rosji, Indii, Stanów Zjednoczonych oraz Japonii w okresie od 1989 do 2013 roku*, [w:] *Aspekty bezpieczeństwa w życiu publicznym*, red. D. Magierek, M. Pogonowski, Koszalin 2015.

Andrijauskas K., *China's Economic Penetration into Post-Soviet Central Asia and Eastern Europe*, „Lithuanian Foreign Policy Review” 2013, nr 30.

Chińskie Radio Międzynarodowe, *Stosunki z USA*: www.polish.cri.cn/chinaabc/chapter4/chapter40301.htm.

Firmanty Ł., *Afryka we współczesnej polityce Chińskiej Republiki Ludowej*, Toruń 2013.

Gawron M., *Stosunki chińsko-amerykańskie*, [w:] *Chiny w stosunkach międzynarodowych*, red. Iwańczuk K., Ziętek A., Lublin 2003.

Halizak E., *Polityka i strategia Chin w kształtowaniu międzynarodowego bezpieczeństwa*, „Żurawia Papers”, Zeszyt 10.

Halizak E., *Stosunki amerykańsko-chińskie. Partnerzy czy rywale w XXI wieku?*, „Azja-Pacyfik” 2001, nr 4.

Halizak E., *Stosunki międzynarodowe w regionie Azji i Pacyfiku*, Warszawa 1999.

Halizak E., *Zmiana układu sił USA-Chiny a transformacja porządku międzynarodowego*, „Żurawia Papers”, Zeszyt 7.

Iwański T., *Ukraine, Belarus and Moldova and the Chinese economic expansion in Eastern Europe*, “OSW Commentary” 2012, nr 79.

Jarosiewicz A., Strachota K., *Chiny a Azja Centralna. Dorobek dwudziestolecia*, „Prace OSW” 2013, nr 45.

Kaczmarek M., Jakóbski J., *Chiny-Europa Środkowo-Wschodnia: „16+1” widziane z Pekinu*, „Komentarze OSW” 2015, nr 166.

Kagan R., *Powrót historii i koniec marzeń*, Poznań 2009.

Kissinger H., *Dyplomacja*, Warszawa 2002.

Kopiński D., *Ekspansja gospodarcza Chin w Afryce – szansa na rozwój czy początek neokolonizacji?*, [w:] *Afryka na progu XXI wieku* Polityka. Kwestie społeczne i gospodarcze, red. D. Kopiński, A. Żukowski.

Kostrzewa M., *Strategic Reassurance – nowa koncepcja czy słabość polityki USA wobec Chin?*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace”, 2011, nr 1.

Liberska B., *System powiązań Ameryki Łacińskiej z Indiami i Chinami we współczesnej gospodarce światowej*, „International Journal of Management and Economics” 2008, nr 23.

Mencel M., *Strategia Chin wobec państw Ameryki Łacińskiej*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2013, nr 10.

Musiół M., *Kompleks bezpieczeństwa w regionie Azji Środkowej po 1991 roku*, Warszawa 2015.

Portal internetowy „Stosunki Międzynarodowe”, *Komunikat szanghajski*: www.stosunkimiedzynarodowe.info/haslo,komunikat_szanghajski.

Portal internetowy „Stosunki Międzynarodowe”, *Perspektywy bojkotu Igrzysk Olimpijskich w Pekinie*: www.stosunkimiedzynarodowe.info/artukul,93,Perspektywy_bojkotu_Igrzysk_Olimpijskich_w_Pekinie_-_q_and_a.html.

Portal internetowy „Stosunki Międzynarodowe”, *Stosunki dwustronne Chiny-USA*: www.stosunkimiedzynarodowe.info/kraj,Chiny,stosunki_dwustronne,USA.

Rousseau R., *China's Growing Economic Presence in Ukraine and Belarus*, „Strategic Analysis” 2012, nr 1 (36).

Topolski I., *Stosunki chińsko-rosyjskie*, [w:] *Chiny w stosunkach międzynarodowych*, red. K. Iwańczuk, A. Ziętek, Lublin 2003.

Zalesiński L., *Chińskie okręty pierwszy raz w Polsce*: www.polskazbrojna.pl/home/articleshow/17239?t=Chinskie-okrety-pierwszy-raz-w-Polsce.